

האיום של בן-לאדן ועל "בוגרי אפגניסטן" על ישראל

לאחר נסיגת בריה"מ מאפגניסטן הפנו אלפי המתנדבים המוסלמים את הלהט הדתי שלהם בעיקר לפעולות טרור נגד ארצות-הברית. רק באחרונה הם החלו לפעול נגד יעדים ישראליים

מאמר זה יציג בקצרה את מאפייניה של תופעת "בוגרי אפגניסטן" ואת מידת ההתאמה בין האידיאולוגיה המנחה אותם להיקף פעילותם מול יעדים ישראלים ויהודיים בחו"ל ויבחן אם קיימת מגמה להרחיב את פעילותם ולהעתיק אותה גם לתחומיה של מדינת ישראל.

מיהו "בוגרי אפגניסטן"?

המונח "בוגרי אפגניסטן" מתייחס לאלפי המוסלמים – בעיקר ממדינות ערב – שנהרו לאפגניסטן מכל רחבי העולם כדי להילחם לצד המוג'הדין המקומיים נגד צבא ברית-המועצות בשנים 1979-1989 ולדור ההמשך – "הדור השני" – שכלל מאות מתנדבים, רובם חברים בארגוני טרור איסלאמיים-ערביים. אלה שוגרו לאפגניסטן לאחר סיום המלחמה כדי להתאמן בלוחמת גרילה ובטרור. ראוי לציין כי בקרב "בוגרי אפגניסטן", שיזכו לכינויים דוגמת "הערבים האפגניים" ו"האפגניים"¹ – בעיקר מ"הדור השני" – מצויים גם לא ערבים, דוגמת הטרוריסטים

סא"ל (מיל') יורם שוייצר

משנות ה-90 ואילך מהווים ארגוני הטרור האיסלאמיים הסונים בהנהגת "בוגרי אפגניסטן" גורם דומיננטי בזירה הבינלאומית. למרות השקפת עולמם הקיצונית באשר לתפקידם השלילי הפעיל של היהודים ושל ישראל במתקפת המערב על העולם המוסלמי מיעטו ארגוני הטרור הסונים לפגוע במטרות ישראליות ויהודיות. מאפיין זה בולט שבעתיים על רקע פעילות הטרור שביצעו ארגוני הטרור הפלסטיניים והשיעיים, שהיו הגורמים הדומיננטיים בטרור הבינלאומי בשנות ה-70 וה-80.

בראש המחנה של "בוגרי אפגניסטן" התייצב בשנים האחרונות האיש שמשמל אותם יותר מכול – המיליונר הסעודי אוסאמה בן-לאדן. בן-לאדן ייסד "חזית איסלאמית", שנועדה להיות משקל-נגד ל"קואליציה היהודית-נוצרית", שלפי השקפת עולמו מנסה להתנכל לאיסלאם.

חוקר וראש פרויקט החינוך במכון למדיניות נגד הטרור במרכז הבינ"תחומי בהרצליה

מקניה מטנוניה ומאיי קומורו, שהיו מעורבים בפיגועים בקניה ובטנוניה באוגוסט 1998.

"בוגרי אפגניסטן" הם השלד המרכזי בהנהגות של ארגוני הטרור הפונדמנטליסטיים העיקריים הפעילים במזרח התיכון. מעמדם ויוקרתם בארגוניהם נבנו על אתוס לחימתם בצבא האדום ועל הצלחתם להביס את המעצמה הנוצרית באפגניסטן – תבוסה שעל-פי תפיסתם האיזה את קריסתה בראשית שנות ה-90. ניסיונם הקרבי ונכונותם להקרבה אישית העניקה לוותיקי המלחמה באפגניסטן – בעיני חבריהם בארגוני הטרור – סמכות מקצועית ומוסרית להוביל מתקפת טרור נגד המשטרים "הכופרים" בארצותיהם ונגד בעלי בריתם – ובראשם ארה"ב וישראל. סיום המלחמה באפגניסטן הותיר

במדינה זו מאגר של לוחמים אלימים, קיצוניים, בעלי הכשרה וניסיון מעשי בלוחמת גרילה וטרור, שהונעו על-ידי תפיסה דתית רדיקלית. לוחמים אלה חיפשו פורקן למרץ המהפכני-איסלאמי שלהם – ובעיקר תעסוקה בעידן שאחרי המלחמה. ותיקי מלחמת אפגניסטן תיעלו את הלהט האיסלאמי שלהם ואת ניסיונם הקרבי למספר ערוצים מרכזיים:

1. הם שבו לארצותיהם, תיגברו את הארגונים האיסלאמיים שפעלו בהן והסלימו את פעילותם של ארגונים אלה באופן ניכר – עד כדי סיכון יציבותם של המשטרים.
2. הקימו מסגרות ארגוניות חדשות, דוגמת ארגון "אל-קאעדה" בהנהגתו של אוסאמה בן-לאדן.
3. הקימו תאי טרור אוטונומיים, ללא זיקה ארגונית מוגדרת, אך תוך קיום זיקות הדדיות ביניהם ותוך טיפוח קשרים עם ארגונים פונדמנטליסטיים ממוסדים.
4. השתלבו באזורי לחימה שבהם הייתה מעורבות של קהילות איסלאמיות דוגמת בוסניה, צ'צ'ניה, טג'יקיסטן, קוסובו וקשמיר.²

השפעתם של "בוגרי אפגניסטן" ניכרה בפעילותם של ארגוני טרור רבים בעולם המוסלמי, ובהם הארגונים המצריים (אל-ג'מאעה אל-איסלאמייה) ו"הג'יהאד המצרי", ה-GIA האלג'ירי, "חרכת אל-אנצאר" ההודי, "אבו סייאף" הפיליפיני ו"אל-קאעדה" בפיקודו של אוסאמה בן-לאדן. כמו כן הגיעו "בוגרי אפגניסטן" לתאי טרור פונדמנטליסטיים אוטונומיים.

מניין המאיימתות המפחדות את "המג'רי" והמג'ריים?

תפיסת עולמם של "בוגרי אפגניסטן" עוצבה במהלך שהייתם ולחימתם באפגניסטן לצד המוג'הדין המקומיים. קליטת

המתנדבים בפקיסטן ובאפגניסטן לוחה בשיעורי דת ובאינדוקטורי נציה אינטנסיביים. שהייתם הממושכת בחברה דתית מלוכדת, הלוחמת מלחמת ג'יהאד נגד אויב נוצרי, השפיעה על דפוסי חשיבתם ועל דרכי פעולתם.

מרכיב מרכזי בתפיסת עולמם של "בוגרי אפגניסטן" היה ניהול ג'יהאד הגנתי באופיו בפני "מתקפת המערב בראשות ארה"ב והיהודים המנהלים אותה ומכתיבים את מדיניותה".

אוסאמה בן-לאדן, מנציגיה הבולטים של תפיסה זו, ביטא בהצהרותיו הלוחמניות את "המאבק הדתי-תרבותי-היסטורי בין האיסלאם לבין הברית הקונספירטיבית היהודית-צלבנית, השואפת להכניע את האיסלאם ולכבוש את אדמותיו המקודשות".³ במספר ראיונות לעיתונים ובפרסומים מטעמו – דוגמת "הכרזת המלחמה מיוני 1996"⁴ והפתווה שפירסם בפברואר 1998⁵ – הציג בן-לאדן תפיסת עולם הגורסת כי האיסלאם מותקף על-ידי כוחות זרים וחילוניים ועל-ידי המודרניזציה המערבית.⁶ על-פי השקפה זו העולם כולו – והמזרח התיכון בפרט – הם זירה שבה מתנהל קרב הישרדות דטרמיניסטי בין שלוש הדתות העיקריות. במאבק זה התגבשה קואליציה נוצרית ("צלבנית")-יהודית, שבאה לידי ביטוי בברית בין ארה"ב לישראל (והיהדות העולמית), ואשר כובשת את אדמותיו המקודשות ביותר של האיסלאם – מכה, מדינה וירושלים – ושואפת להכניעו. ברית זו מבצעת – לטענתו – טבח שיטתי ומכוון במוסלמים. בתור דוגמא הביא את "טבח" האוכלוסייה העיראקית המוסלמית על-ידי כוחות אמריקניים במלחמת המפרץ ב-1991, ההפצות בעיראק בדצמבר 1998, הטבח בסברה ובשתילה בעת מלחמת לבנון והרג פלסטינים בשטחים בידי ישראל.⁷

במטרה לגייס ולהניע את אוכלוסיית המאמינים נזקק בן-לאדן

לוחמים אפגנים ב־1989, בעת נסיגת בריה"מ מאפגניסטן

אולם אין זאת אומרת ש"בוגרי אפגניסטן" ישבו בחיבוק ידיים מוחלט. בשנות ה-90 – ובמיוחד במחצית השנייה של אותן שנים – הם ביצעו מספר פיגועים וניסיונות פיגוע נגד יעדים יהודיים וישראלים בחו"ל. הפיגוע הראשון – רצח הרב מאיר כהנא בנובמבר 1990 בניו-יורק – בוצע על-ידי פונדמנטליסט מוסלמי. ביוני 1993 סוכלה תוכנית של רשת טרור איסלאמית לבצע שרשרת של פיגועים בניו-יורק, שכללה – נוסף על פיגוע של בניין האו"ם ושל מטה ה"אף-בי-איי" – גם התנקשות בחייו של סנטור יהודי-אמריקני. רשת טרור זו פעלה באישורו ובהשראתו הדתית של השייח' המצרי העיוור עומר עבד א-רחמאן. התברר כי סעיד נוצייר, רוצחו של כהנא, היה קשור לשייח' המצרי ולרשת הטרור שהייתה מעורבת בתכנון הפיגועים שסוכלו ביוני 1993.

במצרים ביצע ה"גמאעה אל-איסלאמייה" ב-19 באפריל 1996 (במהלך מבצע "ענבי זעם" בלבנון) פיגוע נגד תיירים במלון "אירופה" בקהיר. בפיגוע זה נהרגו 17 צליינים יוונים. בהודעה שבה נטל הארגון אחריות לפיגוע נאמר כי הוא כוון במקור נגד תיירים ישראלים, הנוהגים להתאכסן במלון זה.

פעיל בכיר בארגון ה"גיהאד המצרי", שנשפט במצרים באפריל 1999, העיד כי ארגונו (שהוא חלק מרשת הטרור של בן-לאדן), המונהג על-ידי ד"ר אימן א-זוואהירי, תיכנן לבצע פיגועים נגד יעדים ישראלים ברחבי העולם.¹⁰

ארגון ה-GIA האלגירי ביצע שלושה פיגועים נגד יעדים יהודיים בצרפת במסגרת מערכת הטרור הכוללת שלו במדינה זו באמצע שנות ה-90. פיגועים אלה כללו הצבתן של שתי מכוניות תופת – הראשונה ליד בית-כנסת בליון ב-1994 (המכונית נטרלה) והשנייה ליד בית-ספר יהודי בוויילרבאן ב-1995. הפיגוע השני לא סוכל, ומכונית התופת התפוצצה, אך בשל תקלה בצלצול הפעמון, המבשר את סיום הלימודים, התעכבו התלמידים עוד מספר דקות בכיתות, וכך נמנע הרג המוני בקרבם.

ב-1996 נשלחה מעטפת נפץ לעורך עיתון יהודי בצרפת – קרוב לוודאי על-ידי פונדמנטליסטים איסלאמיים. בירדן נעצרו ב-1995 חברים בקבוצת "בייעת אל-אימאם" ("שבועת האמונים לאימאם"), ובהם אחדים מ"בוגרי אפגניסטן" בראשות עצאם מחמד טאהר (המכונה "אבו מחמד אל-מקדסי") – פלסטיני שמוצאו מיפו. חברי הארגון תיכננו לבצע פיגועים נגד יעדים ישראלים בירדן. ביולי 1997 נעצרו חברים בקבוצה, שתיכננו לחזור לישראל כדי לבצע פיגועים.¹¹

ניתן להעריך כי מיעוטם היחסי של הפיגועים ושל ניסיונות הפיגוע מצד "בוגרי אפגניסטן" נגד יעדים ישראלים ויהודיים בחו"ל עד כה נובע מהסיבות הבאות:

1. מיקוד מאבקם בראש ובראשונה במשטרים האנטי איסלאמיים בארצות מוצאם במטרה להחליפם במשטרים איסלאמיים הנוהגים על פי השריעה.
2. "הסתפקותם" בשילוב פיגועים ספורדיים בלבד נגד יעדים אלה במכלול פעילות הטרור שהם ביצעו נגד יריביהם הלא מוסלמים.

למונחים בעלי משמעות היסטורית וקונוטציה איסלאמית כמו "צלבנים" ו"גיהאד". את הטפותיו לפעילות אלימה הוא נימק במונחים של הגנה על קודשי האיסלאם. את המוסלמים הוא מציג כקורבן. באמצעות האלימות והטרור רוצה בן-לאדן להוכיח לקהל מאמיניו כי אויבי האיסלאם – שלכאורה לא ניתן להכניעם, דוגמת ארה"ב, רוסיה וישראל – פגיעים בשל חולשת אמונתם. נוסף על תכלית זו – הפסיכולוגית – יש לטרור של בן-לאדן מטרה נוספת: "טיהור" הערים הקדושות מכה ומדינה "הנמצאות תחת כיבוש אמריקני". גורל דומה של "טיהור" חזה בן-לאדן לאדמת הקודש של אל-אקצא, הכבושה על-ידי ישראל.⁸ בראשית 1998 איגד בן-לאדן סביבו קואליציה איסלאמית, שנועדה לסייע לו לגבש חזית נגד "הברית היהודית-צלבנית". ב-23 בפברואר 1998 הוא כינס את ראשיהם של מספר ארגונים איסלאמיים באפגניסטן והכריז על הקמתה של "החזית האיסלאמית הבינלאומית לגיהאד נגד הצלבנים והיהודים". "החזית" פירסמה פסק-הלכה, שעליו חתומים מנהיגיהם של ארגונים איסלאמיים, ובהם: אוסאמה בן-לאדן, העומד בראש "אל-קאעדה"; אימן א-זוואהירי, מנהיג פלג ב"גיהאד האיסלאמי המצרי"; אחמד ריפאעי טה, מנהיג ה"גמאעה אל-איסלאמייה" המצרי; שייח' מיר חמזה, מזכיר גמיעת אל-עולמא הפקיסטני; פזול רחמאן, האמיר של תנועת הגיהאד של בנגלה-דש. בפסק-ההלכה קראו החתומים עליו לכל המוסלמים בעולם לראות בהרג אמריקנים ובעלי בריתם – אזרחים ואנשי צבא כאחד – חובה אישית כדי לשחרר את "המקדש הקדוש במכה" (דהיינו להפיל את השלטון הנוכחי בערב הסעודית) ואת "מסגד אל-אקצא" (דהיינו את ארץ-ישראל בכלל ואת ירושלים בפרט).⁹

פעולותיו של בן-לאדן נגד יעדים יהודיים וישראלים בחו"ל

למרות הרטוריקה הארסית של "בוגרי אפגניסטן" – ובן-לאדן בראשם – המזכירה בסגנונה את "הפרוטוקולים של זקני ציון", היא לא הביאה בעקבותיה עד כה גל של פיגועי טרור נגד יעדים יהודיים וישראלים בזירה הבינלאומית.

3. מיקוד פעילות הטרור ביעדים אמריקניים מתוך ראייה שארה"ב היא היריב המרכזי שאותו יש לתקוף כדי להגן על האיסלאם.

הגברת הפעילות מול ישראל

בשנה האחרונה מסתמנת האפשרות ש"בוגרי אפגניסטן" בהנהגתו של בן-לאדן החליטו למקד חלק מפעילותם נגד יעדים ישראליים בחו"ל ואף בישראל עצמה. האירוע אשר ביטא מגמה זו יותר מכול היה מערכת טרור שסוכלה בירדן בדצמבר 1999 עם מעצרה של רשת טרור פונדמנטליסטית איסלאמית. פרשה זו היא בבחינת קו פרשת מים בפעילות נגד ישראל, שהוכונה על-ידי פעילים מרכזיים בארגון "אל-קאעדה".

רשת הטרור הירדנית כללה ירדנים, עיראקי, אלגירי ופלסטינים בעלי אזרחות אמריקנית. העצורים הודו בחקירתם כי התאמנו באפגניסטן במחנה אימונים הממומן על-ידי בן-לאדן והסתייעו באנשי קשר מארגון "אל-קאעדה" הנמצאים בפקיסטן ובאפגניסטן.¹² אחדים מחברי הרשת אומנו בלבנון בסיועם של החיזבאללה ושל פלסטינים ממתנגדי ערפאת.

חברי הרשת תכננו לבצע פיגועי הרג בתיירים ישראלים, יהודים ואמריקנים במלון "רדיסון" ברבת-עמון, בקבר משה על הר נבו ובמעברי הגבול בין ירדן לישראל. כמו כן הם התכוונו להרוג צליינים המבקרים במקום הטבלתו של ישו.¹³

תופעה חדשה הראויה לתשומת לב היא המאמץ שעושים אנשי בן-לאדן לגייס פלסטינים תושבי השטחים לפעילות בישראל. אף שעדיין לא מדובר – ככל הידוע – בתופעה גורפת, היו בשנה האחרונה מספר מעצרים, המחייבים היערכות לקראת אפשרות כזאת. כך, למשל, נעצר בישראל בפברואר 2000 סאאד הינדאווי, פלסטיני שמוצא משפחתו מחלחול, "בוגר אפגניסטן", שהתגורר במשך שנים רבות בלבנון. משפחתו שבה לישראל עם הקמת הרשות הפלסטינית, ואביו של העצור מכהן במסגרתה כראש משטרת חברון. הינדאווי הודה בחקירתו כי התאמן ב-1998 בלוחמת גרילה ובטרור במחנה דורנטה, המשמש כאחד ממחנותיו הראשיים של אוסאמה בן-לאדן באפגניסטן. ברשותו נמצאו תרשימים להרכבת מטעני חבלה. למרות הכחשותיו הוא חשד כי התכוון לבצע פיגועים בישראל – ייתכן שבשיתוף פעולה עם פלסטינים מקומיים.¹⁴

ב-21 באוגוסט 2000 פורסם בישראל דבר מעצרה של רשת טרור פלסטינית חודשיים קודם לכן. נביל עוכל, פלסטיני ממחנה הפליטים גיבאליה ברצועת עזה, שהיה ראש הרשת, התאמן בשנת 1997 באפגניסטן בירי ובחבלה במחנה השייך לאוסאמה בן-לאדן. כששב לשטחים גייס מספר פעילים מאיו"ש ומעזה וערבים ישראלים חברי התנועה האיסלאמית והתכוון לשלוח אותם לאימונים באפגניסטן. עוכל הודה כי עמד בקשרים עם השייח'י אחמד יאסין, גילה לו כי התאמן באפגניסטן וקיבל ממנו כסף למימון ולהתארגנות. הרשת התכוונה לבצע פיגועים בהיקף נרחב בתחומי ישראל, ובהם פיגועי התאבדות, חטיפת חיילים ואף פיגועים בהתנחלויות באמצעות ירי טילים.¹⁵

לא ברור מה גרם לשינוי המסתמן אצל בן-לאדן ואצל "בוגרי אפגניסטן" הנתמכים על ידו להגביר את פעילות הטרור נגד יעדים ישראליים ואף לפעול בתוך גבולותיה של מדינת ישראל. ייתכן שהדבר נובע מביקורת שנמתחה על נטייתו להתמקד ביעדים אמריקניים תוך "הזנחת" המאבק לשחרור המקומות הקדושים בפלסטין. סיבה אפשרית נוספת לכך היא מעורבותם ההולכת וגוברת של פלסטינים בחזית האיסלאמית של בן-לאדן. יהיו הסיבות למדיניותו החדשה של בן-לאדן אשר יהיו – ישראל חייבת להיערך לאפשרות כי יהיה עליה להתמודד בעתיד עם יריב נוסף שהוא איסלאמי-פונדמנטליסטי ואלים. "בוגרי אפגניסטן" נהנים מסיוע של מדינות מוסלמיות תומכות טרור דוגמת אפגניסטן, סודן, תימן ואיראן. אלה מעניקות להם מחסה ומאפשרות להם להתאמן בשטחן. אחדות מאותן מדינות אף מסייעות באופן פעיל בהדרכת הטרוריסטים. כמו כן עומד לרשותם הונו המופלג של אוסאמה בן-לאדן המוקדש לקידום הגייהאד העולמי נגד יריבי האיסלאם.

בשנים האחרונות, בעיקר על רקע התהליך המדיני המורכב והרגיש בין ישראל לפלסטינים, הפך הטרור בראייה של מקבלי ההחלטות בישראל מבעיה טקטית לבעיה אסטרטגית. מצב זה עלול להעניק משמעות חמורה במיוחד להצטרפותם של "בוגרי אפגניסטן" למאמץ של הגורמים האיסלאמיים הפונדמנטליסטיים הפלסטיניים לבצע פיגועים בישראל.

הערות

1. אי יערי, "האפגנים באים", **מוסף שבת של מעריב**, 5 ביולי 1996, עמ' 12
2. Schweitzer, Y, "Middle East Terrorism: The Afghan Alumni", **The Middle East Military Balance 1999-2000**, Slomo Brom & Yiftah Shapir, editors, p.122
3. "Interpreting the Broader Context and Meaning of Bin-Lden's Fatwa", Ranstrop, **Studies in Conflict Terrorism**, Vol. 21, October- December 1998, p. 322 (Ranstrop)
4. Public Indictment against Bin-Laden and Mohammad Atef, United States Attorney, November 1998, New-York, p. 12
5. "Interpreting the Broader Context and Meaning of Bin-Lden's Fatwa", Magnus Ransport, **Studies in Conflict Terrorism**, Vol. 21 October-December 1998, p. 328
6. **Ransport**, p. 322
7. "American Soldiers Are Paper Tigers — Interview", **Middle East Quarterly**, Vol. V, No. 4, December 1998, p. 78
8. **Ranstrop**, p.322
9. **Ranstrop**, pp. 328-330
10. **סי"צ**, 29 פברואר 1999
11. נ' טל, **עימות מבית – התמודדות מצרים וירדן עם האיסלאם הקיצוני**, הוצאת פפירוס, אוניברסיטת תל-אביב, 1999, עמ' 208
12. **ניו-יורק טיימס**, מהדורת האינטרנט, 29 בפברואר 2000
13. סוכנות **סי"צ** המצטטת את רשת ABC מ-21 בינואר 2000
14. **כל העיר**, 23 במארס 2000
15. **הארץ**, 22 באוגוסט 2000

